

Права за пенсиониране на българските граждани със стаж в ЕС

Човек и добре да работи, се пенсионира. Животът през последните 20 години накара хиляди българи да потърсят реализация в чужбина. Според статистиката само през миналата година по трудови спогодби в европейски държави са работили над 4 600 души. И тук идват въпросите свързани със системата на социалната сигурност, видовете обезщетения и закрила, гарантирани от европейското законодателство, какви са осигурителните вноски и правото на пенсия в страните от ЕС.

Експертите казват, че много българи тръгват към европейските държави без ясни отговори на подобни въпроси. И едва при влошаване на ситуацията разбират, че не знаят основни неща.

Най-често практиката по признаването на придобити права в чужбина се съдържа в сключени двустранни спогодби за социална сигурност и за заетост. От 1 януари 2007 г. България е включена в общия механизъм за координация на системите за социална сигурност, който действа по отношение на държавите-членки на Европейския съюз, Швейцария и страните по Споразумението за Европейско икономическо пространство (Исландия, Лихтенщайн и Норвегия) и е уреден в европейското право и по-конкретно в регламент 1408/71.

Чрез тяхното прилагане се координират взаимноизгодно националните разпоредби, третиращи териториалния обхват на схемите за социално осигуряване по такъв начин, че да не е възможно осигуреното лице да остане без защита, или да е обект на натрупващи се защитни мерки по тези национални схеми. Това се отнася и за гарантиране на придобитите социално-осигурителни права (или износ на социално-осигурителни обезщетения). Това означава, че България ще отчита осигурителния стаж, придобит в други държави-членки, преди и след 1 януари 2007 г., както и че другите държави-членки също ще отчитат този стаж, придобит у нас, преди и след тази дата.

При търсенето и намирането на работа, важи едно от основните права на гражданите - свободното движение на работна ръка. Работещите са защитени от общото европейско законодателство, ако се преместят да работят от една държава на общността в друга. Европейската служба за намиране на работа EURES, създадена през 1993 г. и нейният портал в интернет предлагат информация за незаети работни места по професии и сектори в 31 държави на европейския континент. Могат да се видят вида работа, продължителността на договора, необходимата квалификация.

Повечето европейски държави приемат на работа българи, с изключение на онези, които заявиха още при подписването на Договора за присъединяване на България към ЕС, че ще приложат известни ограничения. Към българските посолства в стрените с най-големи родни общности работят трудови аташета. Та са 4 в Лондон, Атина, Мадрид и Берлин. Тяхната задача е да информират за трудовите и социалните права българите работещи там.

Все повече и повече стават българите придобили трудов стаж в няколко държави на стария континент. За да получат пенсия те трябва да сумират осигурителните периоди в отделните държави. Това се прави за да се удостовери стажа при получаване на парично обезщетение при временна нетрудоспособност, при безработица и за получаване на пенсия. Ако българин е работил освен у нас и в други европейски държави, заявлението за осигурителния стаж се подава в държавата, където живее постоянно към момента на навършване на възрастта за пенсиониране. В случая е достатъчно да се обърне към съответната институция и да заяви желанието си да му се сумира стажа от всичките държави. От тук нататък пенсията ще се изчислява за всяка отделна държава. Така че във всяка една от тези държави, където човекът е работил, той ще получи пенсия.

Всяко правило си има изключения. В случая те са три, като първото е, ако лицето изрично е пожелало изплащането на обезщетението, на което има право съгласно законодателството на някоя от държавите членки, да бъде отложено. Второто изключение се отнася до случаите когато човекът не отговаря на законовите изисквания на една от държавите членки на ЕС, на които е бил субект по трудово правоотношение. В третия случай не трябва да има осигурителни периоди или периоди на пребиваване с продължителност под една година. Съгласно чл. 48 от Регламент № 1408/71 тези периоди не се вземат предвид при изчисляване на пенсията от компетентната институция, съгласно чието законодателство са придобити, освен ако въз основа на тези периоди възниква право на пенсия според разпоредбите на това законодателство. В този случай осигурителният стаж, по-малък от 12 месеца, следва да се вземе предвид от другата държава членка или, когато участват повече от две държави членки на ЕС, те разпределят помежду си пропорционално осигурителния стаж, по-малък от 12 месеца, в зависимост от придобития съгласно техните законодателства стаж.

Ето още няколко разпоредби от законодателството, относно пенсиите и изчисляването на стажа за пенсиониране. Периодите, придобити по схема за задължително осигуряване, имат превес пред периодите, придобити по схема за доброволно или продължено осигуряване по избор на лицето. При определяне правото на обезщетение трябва да се вземат под внимание само тези периоди, придобити в друга държава членка на Европейския съюз, които не съвпадат с периодите, придобити в собствената държава, като се съблюдават общите правила за сумиране.

В България компетентна институция по отношение на пенсиите е Националният осигурителен институт (НОИ). Отпускането и изплащането на пенсия при прилагане разпоредбите на европейските регламенти в областта на социалната сигурност се извършва централизирано от длъжностните лица в Дирекция "Европейска интеграция и международни договори" при НОИ. При подадено заявление за пенсия компетентната институция използва съответният Е-формуляр в зависимост от вида на пенсията. Заявления могат да се подават на всеки от официалните езици на Европейския съюз.

При попълване и изпращане на съответния Е-формуляр се спазват следните правила:

- * посочва се датата на подаване на заявлението;
- * проверява се точността на информацията, предоставена от заявителя чрез официалните документи, приложени към формуляра на заявлението, или потвърдени от компетентен орган или органи;
- * прилагат се необходимите документи в подкрепа на искането, като самото заявление се подава по образец, предвиден в законодателството, прилагано от проучващата институция - за България се използва удостоверение обр. УП-1;
- * заявителят трябва да посочи законодателството, съгласно което претендира за пенсия, в случай че иска отлагане на някое от обезщетенията.

Националният осигурителен институт е институцията, която осъществява износа на пенсии. Добавките, изплащани към пенсиите и еднократно изплащаните суми към пенсиите въз основа на актове на правителството, също ще се изнасят в други държави членки на ЕС, с износа на съответната пенсия. Не се изнася само добавката за увеличаване пенсиите на инвалидите от Отечествената война 1944-1945 г., тъй като на основание чл. 4, ал. 4 от Регламент № 1408/71, този регламент не се прилага за обезщетения за пострадали от войни или последици от тях.

Износът на дългосрочни обезщетения (пенсии) в чужбина е уреден в чл. 53-58 и чл. 77 от Регламент 574/72. Съществуват две основни процедури, които уреждат износа на дългосрочни обезщетения: непряко изплащане на обезщетенията чрез органите за връзка на съответните държави членки и директно плащане чрез превод по личната банкова сметка на лицето, разкрита в чужбина или на територията на Република България, или чрез поименен чек на адреса на пребиваване.

Не подлежат на износ социалната пенсия за старост по чл. 89 от Кодекса за социално осигуряване (КСО), пенсията за особени заслуги по чл. 91 КСО и персоналните пенсии по чл. 92 от кодекса.

По материали от:

НОИ -

<http://www.nssi.bg/content/spogodbi/>

eures

<http://ec.europa.eu/eures/main.jsp?acro=news&lang=bg&catId=20&parentId=0>

DW - <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,3440841,00.html>